

Pedaqoji-psixoloji elmlər

UOT 378

M.V.Abdullayeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
azeriteacher@yahoo.com

TƏHSİLDƏ TƏLƏBƏ FƏALİYYƏTİNİN PLANLAŞDIRILMASI

Açar sözlər: təhsildə planlaşdırma, tələbə, vaxt, fəaliyyət, peşəkar inkişaf, uğurlu nəticə

Məqalə təhsildə tələbələrin peşəkar inkişafının təmin edilməsində fəaliyyətin planlaşdırılmasından bəhs edir.

Yaşadığımız dördüncü sənaye inqilabı dövrü insanlardan biliklə yanaşı, bacarıq və səriştələr tələb edir. Güclü kompetensiyalara malik insanların yetişdirilməsində təhsilin rolu böyükdür. Bu gün təhsil alan tələbə yaxın gələcəyin mütəxəssisidir. Yeni dövrün tələbləri hər bir insanı, o cümlədən tələbələrini öz işlərini necə qurmaq, bilik və bacarıqlarını necə formalaşdırmaq və inkişaf etdirmək kimi problemlərlə qarşılaşdırır. Tələbə şəxsiyyətinin formalaşmasında yaradıcı potensialın müəyyənlişdirilməsi və inkişaf etdirilməsi də vacib məsələlərdəndir. Bəs tələbələrımız öz təhsil fəaliyyətlərini necə təşkil edirlər?

Araşdırmanın məqsədi təhsildə tələbələrin peşəkar inkişafının təmin edilməsinə fəaliyyətin planlaşdırılmasının təsirinin müəyyən edilməsidir. Bu məqsədlə aparılan tədqiqatda universitet tələbələrinin fikirləri öyrənilmiş və toplanan məlumatlar əsasında müəyyən nəticə əldə edilmişdir. Tədqiqat təsvir xarakteri daşımaqla kəmiyyət yanaşması metodu ilə aparılmışdır.

M.B.Абдуллаева

ПЛАНИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАНИИ

Ключевые слова: планирование в образовании, студент, время, деятельность, профессиональное развитие, успешный результат

В статье говорится о планировании мероприятий по обеспечению профессионального развития обучающихся в сфере образования.

Эпоха четвертой промышленной революции, в которой мы живем, требует от людей навыков и компетенций, а также знаний. Велика роль образования в подготовке людей с сильными компетенциями. Учащийся сегодня – это специалист ближайшего будущего. Требования новой эпохи ставят перед каждым человеком, в том числе и перед учащимся, такие проблемы, как построение собственной работы, формирование и развитие

своих знаний и умений. Выявление и развитие творческого потенциала в формировании личности школьника также является важным вопросом. Как наши студенты организуют свою учебную деятельность?

Цель исследования – определить влияние планирования деятельности на обеспечение профессионального развития обучающихся в сфере образования. В проведенном с этой целью исследовании было изучено мнение студентов вузов и на основе собранных данных сделаны определенные выводы. Исследование проводилось с использованием описательно-количественного метода.

M.V.Abdullayeva

PLANNING STUDENT ACTIVITY IN EDUCATION

Keywords: *planning in education, student, time, activity, professional development, successful outcome*

The article deals with the planning of activities to ensure the professional development of students in education.

The era of the fourth industrial revolution in which we live requires not only knowledge but also skills and competencies. The role of education in the development of people with strong competencies is great. Today's student is a specialist of the near future. The requirements of the new era confront everyone, including students, with problems such as how to build their own business, and how to shape and develop their knowledge and skills. Identifying and developing creative potential while shaping student personality is also important. How do our students organize their educational activities?

The purpose of the study is to determine the impact of activity planning on ensuring the professional development of students in education. In this research, the opinions of university students were examined, and certain results were obtained based on the collected data. The research was carried out by the method of quantitative approach with a descriptive design.

Giriş

Bütün dünyada elmi-texniki tərəqqinin inkişafında təhsil əsas rol oynayır. Təhsil gələcəyi idarə etməyi bacaran elə mütəxəssislər hazırlamalıdır ki, onlar təxəyyül, təfəkkür və intuisiyanın köməyiylə hadisələri proqnozlaşdıra və problemlərin həlli yolunu qabaqcadan görə bilməli və onları həll etməyi bacarmalıdırlar. Deməli, təhsil gələcəyin insanını yetişdirməlidir, həm də elə insanı ki, ABŞ-ın keçmiş prezidenti Con Kennedinin dediyi kimi, “...heç vaxt olmayanı arzu edən insanları...”.

Azərbaycan Respublikasının “Təhsil haqqında” Qanununda da yüksək dəyərlərə malik şəxsiyyətin yetişdirilməsi ön planda durur. Təhsilin əsas məqsədi:

“– Azərbaycan dövləti qarşısında öz məsuliyyətini dərk edən, xalqının milli ənənələrinə və demokratiya prinsiplərinə, insan hüquqları və azadlıqlarına hörmət edən, vətənpərvərlik və Azərbaycançılıq ideyalarına sadıq olan, müstəqil və yaradıcı düşünən vətəndaş və şəxsiyyət yetişdirmək;

– milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərləri qoruyan və inkişaf etdirən, geniş dünyagörüşünə malik olan, təşəbbüsləri və yenilikləri qiymətləndirməyi bacaran, nəzəri və praktiki biliklərə yiyələnən, müasir təfəkkürlü və rəqabətqabiliyyətli mütəxəssis kadrlar hazırlamaq;

– sistemləşdirilmiş bilik, bacarıq və vərdişlərin mənimsənilməsini və ixtisasın daim artırılmasını təmin etmək, təhsilalanları ictimai həyata və səmərəli əmək fəaliyyətinə hazırlamaq”dır [2].

Bu gün texnologiya və elm sahəsindəki inkişaf və bu inkişafdan yaranan tələblər digər sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də yeniliklər edilməsini zəruri edir. Xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələr bu inkişafı izləməklə inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsinə çatmaq üçün yüksək səviyyəli insan gücünə ehtiyac duyurlar. Təhsil dövrünün tələblərinə uyğun insan gücünün artırılmasında ən vacib amillərdən biridir. Hər bir ölkənin inkişafında yaxşı təhsil görmüş insan gücünün çox önəmli olduğunu bilən ölkələr təhsilin keyfiyyətini artırmaq üçün böyük səy göstərirlər.

Təhsilin inkişafı naminə göstərilən səylər gələcək insanın yetişdirilməsində mühüm yer tutan müəllim təhsilinə yönəlməkdədir. Bu gün ali məktəblərdə təhsil alan tələbə – yaxın gələcəyin müəllimi hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət yetişdirmək məsuliyyətini dərk edərək sürətlə dəyişən və inkişaf edən şərtlər qarşısında peşə fəaliyyətlərinə başlamazdan öncə özünü inkişaf etdirməlidir. Gələcəyin şəxsiyyətini yetişdirməkdə əhəmiyyətli rol oynayacaq bu günün tələbəsi intellektual və mədəni səviyyəsini artırmaq üçün daim axtarışda olmalı, araşdırma aparmalı, mütaliə etməli, bilik və bacarıqlarını artırmalı və inteqrasiya etməyi bacarmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə “Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” [4] adlı sənədin təsdiq edilməsi güclü Azərbaycan dövlətinin davamlı inkişafının təmin edilməsinə xidmət edir. Sənədin beş strateji prioritetlərindən biri “Rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı” adı altında müəyyən edilib.

Dünya iqtisadiyyatında baş verən inqilabi texnoloji dəyişikliklər zəminində ölkələrarası rəqabət son illərdə xeyli artmışdır. Dünyada artan rəqabətə hazır olmaq üçün ölkəmizin prioriteti yüksək rəqabətə davamlı, əmək bazarında öz bacarıqları ilə fərqlənən şəxsiyyət yetişdirmək, insan kapitalını formalaşdırmaqdır. “Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafa

dair Milli Prioritetlər” sənədinin “XXI əsrin tələblərinə uyğun təhsil”, “Yaradıcı və innovativ cəmiyyətin formalaşması” [4] istiqamətləri cəmiyyətin inkişafında təhsilin rolunun mühüm olduğunu göstərir.

Bəs bugünkü təhsilimiz gələcəyin insanını yetişdirə bilirmi? Ali pedaqoji məktəblərdə müəllimlik ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr – yaxın gələcəyin müəllimləri gələcəyin insanını yetişdirməyə hazırdırlarmı? Onlar təhsil fəaliyyətlərində hansı problemlərlə qarşılaşırlar?

Hazırda yaşadığımız dördüncü sənaye inqilabı dövründə insanlara lazım olan bacarıqları formalaşdırmaq üçün müxtəlif dövlət-özəl platformalar yaradılır, layihələr həyata keçirilir. Dünya İqtisadi Forumunun 2020-ci ildə keçirilən iclasında təhsil sahəsi geniş müzakirə edilib, yaxın 10 il ərzində təhsil sahəsində bacarıq və səriştələrin təkmilləşdirilməsi məqsədilə təlimdə yenidən ixtisaslaşmanın tətbiqini nəzərdə tutan innovativ platformanın yaradılması qərara alınıb. “Yenidən ixtisaslaşma inqilabı” (Reskilling Revolution Platform) adlandırılan yeni platformanın hədəfi 2030-cu ilə qədər dünyada 1 milyard insanın yenidən hazırlanması əsasında yeni bacarıq və səriştələr qazanmasını təmin etməkdir [7].

Bütün dünyanı sarsıdan koronavirus təhlükəsi yenidən hazırlanma inqilabını daha da tezləşdirdi. Pandemiya dövründə bütün təhsil müəssisələrində, o cümlədən ali təhsil müəssisələrində təhsilin keyfiyyətinin artırılması məqsədilə müxtəlif təlimlər, vebinarlar və s. təşkil olundu. Tələbələr, müəllimlər həm gündəlik təlim prosesində iştirak etməli, həm də öz bilik və bacarıqlarını artırmaq məqsədilə mütaliə ilə məşğul olmalı, müxtəlif layihələrdə iştirak etməli, gündəlik məişət qayğılarını həll etməli, müasir texniki vasitələrdən istifadəni öyrənməli və s. Əlbəttə, belə fəaliyyət nəticəsində müəyyən səviyyədə bacarıq və səriştələrə yiyələnməklə peşəkar inkişafımızı təmin etmiş olarıq. Digər tərəfdən nəzərə alsaq ki, gələcəyin insanının formalaşdırılması bu gün təhsil alan tələbələrimizin peşəkarlığından asılıdır, o halda başqa suallarla qarşılaşırıq. Bəs biz peşəkar inkişafımız üçün faydalı olacaq müxtəlif tədbirlərdə, layihələrdə kifayət qədər iştirak edə bilirikmi? Təhsil fəaliyyətimizi yetərinə inkişaf etdirə bilirikmi? və s. Digər tərəfdən texnoloji transformasiya təhsilə yeni yanaşmalar gətirdi. Bu dövrdə yaranan həyati situasiyalarla bağlı problemlər yüksək keyfiyyətli kompetensiyalı insan faktoru ilə həllini tapdı.

Beləliklə, dövrün tələbləri bizi müxtəlif suallarla qarşılaşdırır. Bu suallara cavab tapmaq məqsədilə tələbələr arasında araşdırma apardım.

Araşdırma

Araşdırmanın məqsədi təhsildə tələbələrin peşəkar inkişafının təmin edilməsinə fəaliyyətin planlaşdırılmasının təsirinin müəyyən edilməsidir. Bu

məqsədlə aparılan tədqiqatda ali pedaqoji məktəb tələbələrinin fikirləri öyrənilmiş və toplanan məlumatlar əsasında müəyyən nəticə əldə edilmişdir. Tədqiqat təsvir xarakteri daşımaqla kəmiyyət yanaşması metodu ilə aparılmışdır.

Problem

Tədqiqat sualı: Tələbələr təhsildə öz peşəkar inkişaflarını necə təmin edirlər?

Tədqiqat məqsədilə 130 tələbə arasında anket sorğusu keçirildi. Sorğuda 19 oğlan və 111 qız tələbə iştirak etdi. Anket üç sual əsasında tələbələrə təqdim edildi:

Sual 1: Sillabus üzrə nəzərdə tutulan tapşırıqları vaxtında yerinə yetirə bilərsinizmi?

- 1) Çətinliklə yerinə yetirirəm
- 2) Qismən yerinə yetirirəm
- 3) Müəyyən qədər yerinə yetirirəm
- 4) Tam yerinə yetirirəm

Sual 2: Təhsillə əlaqəli layihələrdə iştirak edirsinizmi?

- 1) Vaxtım çatmır
- 2) Təsədüfən iştirak edirəm
- 3) Çalışırım vaxt tapıb iştirak edirəm
- 4) Həmişə iştirak edirəm

Sual 3: Təhsil aldığınız universitetin sosial həyatında iştirak edirsinizmi?

- 1) Vaxtım çatmır
- 2) Təsədüfi hallarda iştirak edirəm
- 3) Vaxtım olduqda iştirak edirəm
- 4) Həmişə iştirak edirəm

Sorğunun nəticələri cədvəldə qeyd edilmişdir.

№	Suallar	Cavablar			
		1	2	3	4
		tələbə sayı ədədlə (faizlə)	tələbə sayı ədədlə (faizlə)	tələbə sayı ədədlə (faizlə)	tələbə sayı ədədlə (faizlə)
1	Sillabus üzrə nəzərdə tutulan tapşırıqları vaxtında yerinə yetirə bilərsinizmi?	10 (7,7%)	71 (54,7%)	30 (23%)	19 (14,6%)

2	Təhsillə əlaqəli layihələrdə edirsizmi? İştirak	39 (30%)	54 (41,6%)	25 (19,2%)	12 (9,2%)
3	Təhsil aldığınız universitetin sosial həyatında iştirak edirsizmi?	27 (20,8%)	53 (40,8%)	34 (26,1%)	16 (12,3%)

Sorğu nəticəsində müəyyən edildi ki, tələbələrin 7,7%-i sillabus üzrə verilən tapşırıqları vaxtında yerinə yetirə bilmir, 30%-i təhsillə əlaqəli layihələrdə, 20,8%-i isə təhsil aldıkları universitetin sosial həyatında iştirak edə bilmirlər. Cəmi 14,5% tələbə sillabus üzrə verilən tapşırıqları vaxtında yerinə yetirir; 9,2% tələbə təhsillə əlaqəli layihələrdə və 12,3% tələbə isə universitetin sosial həyatında iştirak etməyə vaxt tapırlar. Deməli, tələbələr öz peşəkarlıqlarını inkişaf etdirməkdə çətinliklərlə qarşılaşırlar. Tələbələr bunun bir neçə səbəbi olduğunu qeyd etdilər. Əsas səbəb isə təhsil fəaliyyətləri ilə bağlı işlərini düzgün planlaşdırmadıklarını vurğuladılar.

Nəticə və tövsiyələr

Tələbələri ali məktəblərdə təhsil aldıkları dövrdə bilmədikləri, heç vaxt icra etmədikləri peşəyə hazırlayırıq. Onlar təlim prosesində eşitdikləri fikirləri anlamalı və yeni, yaradıcı fikirlər irəli sürməyi öyrənməlidirlər. Dərslərimiz onların ehtiyaclarını təmin etməli, imkanlarını üzə çıxarmalıdır. Eşitdikləri, gördükləri fikirləri necə qəbul etmələri, anlamaları və necə yaradıcı fikirlər irəli sürmələri tələbələrimizin gələcəkdə hansı səviyyədə mütəxəssis olmasından xəbər verir. Təlim prosesində onların düşünməsi və müzakirələrə qatılması üçün vaxt ayırmaq lazımdır. Bu dərslərin planlaşdırılması zamanı nəzərə alınmalıdır, əks halda tələbələrin eşitdikləri, gördükləri heç bir əhəmiyyət kəsb etməyəcək. Deməli, müasir strategiyalardan istifadə edərək planlaşdırma aparmaq lazımdır. Əgər müəllim bunu edirsə, tələbə də fəal olmaq üçün özünü inkişaf etdirməyə çalışacaq və bunun üçün yollar axtaracaq. Tələbə aktiv fəaliyyətə başladığında bilmədiklərinin daha çox olduğunu müəyyən edəcək, bu isə onu məqsədyönlü, planlı fəaliyyətə sövq edər.

Planlaşdırma nədir?

Planlaşdırma məqsədin formalaşdırılması prosesidir. Planlaşdırma məqsədə nail olmaq üçün vasitə, metod və tədbirlərin konkretləşməsidir. Planlaşdırmanın nəticəsi plan, konkret fəaliyyət modelidir. Planın tərtibindən əvvəl isə proqnoz aparılmalıdır (buna forsayt da deyilir). Uzaq perspektiv üçün proqnozlaşdırılma elmi öncə görmə üsulu olub, sosial

planlaşdırmanın əsasını təşkil edir. Lakin bu gün dünyanın sürətli və sinergetik xarakterli inkişafı real proqnoz verməyə mane olur.

Planlaşdırmanın mahiyyəti ondan ibarətdir ki, strateji məqsəd və vəzifələr müəyyənləşdirilir, bunlara dair strateji və operativ qərarlar qəbul olunur, məqsədə çatma üsulları, müddəti, resurslar (maddi, maliyyə, əmək və s. resurslar), icraçı və məsul şəxslər təyin edilir. Planlaşdırma prosesi müəssisənin indiki vəziyyəti ilə gələcək (arzu olunan) vəziyyəti arasında əlaqə yaratmalı, "nə etməli, nə zaman etməli, kim etməli" kimi suallara konkret cavab verməlidir [3].

Belə nəticəyə gəldik ki, tələbələr təhsildə peşəkar inkişaflarını təmin etmək üçün vaxtlarını düzgün planlaşdırmalıdırlar. Hər bir iş vaxtında görülməlidir. Vaxtdan səmərəli istifadə məqsədə çatmaq üçün ən yaxşı yoldur. Fəaliyyəti zənginləşdirmədən gələcəyin keyfiyyətli müəllimi, həkimi, mühəndisi və s., ümumiyyətlə gələcəyin insanı olmaq mümkün deyil.

Yazıçı, futurist Alvin Toffler yaxın gələcəyin idarə olunmasında təhsilin yerinə yetirəcəyi funksiyaların dəyişdiyini diqqətə çatdırmaqla dördüncü sənaye inqilabı dövrünün "savadsız" anlayışını belə şərh etmişdir: "21-ci əsrin savadsızları oxumağı və yazmağı bacarmayanlar deyil, öyrənməyi, bildiklərini bir kənara qoymağı və yenidən öyrənməyi bacarmayan kəslərdir" [6].

Təkliflər

Bu istiqamətdə tələbələrimizin peşəkar inkişafı üçün faydalı olacaq təlimlər təşkil edilməli, metodik vəsaitlər hazırlanmalı, müxtəlif tədqiqatlara cəlb edilməlidirlər. Digər tərəfdən hər bir tələbə müstəqil olaraq öz fəaliyyətinə nəzarət etməyi bacarmalı və bu hesabat xarakterli olmalıdır.

Tələbələrimiz öz təhsil fəaliyyətlərini aşağıdakıları nəzərə almaqla planlaşdırma bilərlər:

- Öyrənmə hədəflərinizi müəyyənləşdirin
- Öyrənməyə başladığınız hər bir iş üçün plan qurun;
- Nəyi öyrənmək istəyirəm;
- Vaxtını müəyyənləşdir;
- Marağınızı artırmaq, özünü düşünməyə təşviq etmək üçün xəyallar qur;
- Xüsusi öyrənmə fəaliyyətini planlaşdır;
- Planını ehtiyaclarınla uyğunlaşdır;
- Strategiyayı hazırla, nə etmək istədiyini, necə etmək istədiyini müəyyənləşdir;

- Problemlə bağlı araşdırma et, kitablar oxu, video kliplər izlə, başqa sözlə desək, məlumat bazası yarat;
- Effektiv olmaq üçün planını nəzərdən keçir;
- Sənin üçün əhəmiyyətli olan nədir;
- Vacib olanı seç və işə başla;
- Uğursuzluqla rastlaşa bilərsən – səbirli, inamlı, iradəli ol, əzmkarlıq göstər;
- Zəhmət, çalışqanlıq – nəhayət, hədəfinə doğru addımlayırsan.

Yekun

Planlaşdırma görülməyəcək işin düşünərək şüurlu şəkildə öncədən hazırlanmasıdır. Görülən işin planlaşdırılması insanların anadangəlmə deyil, təhsilə dövründə formalaşan sosial ehtiyacdır.

Tələbə öz təhsil hədəfini müəyyənləşdirməlidir. Dərsdə nəyi öyrənməliyəm, dərsdən sonra nəyi öyrənə bilərəm, hansı iş daha vacibdir və ya hansı iş daha əhəmiyyətlidir – düşünərək qərar verməli və vaxtı təyin etməlidir. Vaxtı idarə etmək üçün stratejiyalı planlaşdırmanın aparılması vacibdir. Fəaliyyət planlaşdırması olan tələbə daha mükəmməldir, tapşırıqları həll etmədə etibarlıdır. Planlaşdırma hazırlamaqla hədəflənmiş məqsədlərə necə nail olmaq yollarını rəasional müəyyənləşdirmək və hədəfə çatmaq mümkündür.

Dünyanın ikinci ən zəngin adamı İlon Maskın anası Mey Mask öz uğur təcrübəsində belə yazır: “Həyatdakı döngələrdən uğurla çıxmaq üçün plan lazımdır. Əgər siz məyus qalmaq istəmirsinizsə, plan qurmalısınız. Bir plan baş tutmursa, planı dəyişmək lazımdır. Bu həyatın tələbidir”.

Həyatımızın bütün sahələrində, o cümlədən təhsil sahəsində də yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulan hər bir işi planlaşdırmaqla uğurlu nəticə əldə etmək olar. Təhsildə fəaliyyətin düzgün planlaşdırılması məqsədə çatmaq üçün ən effektiv yoldur.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası // Azərbaycan məktəbi, 2013, №5 (658)
2. Azərbaycan Respublikasının “Təhsil haqqında” Qanunu. Bakı: Qanun, 2012, 13 s.
3. Əhmədov İ. Təhsilin keyfiyyətinin planlaşdırılması, idarə edilməsi və ölçülməsində yeni tendensiyalar // Təhsildə İKT, Bakı: ADPU, 2013, №1, s.7-14
4. <https://president.az/articles/50474>

5. <https://www.peoplesmattersglobal.com/news/skilling/world-economic-forum-to-skill-1-billion-people-with-new-initiative-24445>
<https://aztehsil.com/news/7225-elm-yrnmk-he-zaman-gec-deyilbs-ahl-ahl-yada-tlb-olman-anlam-ndir-aiqlama.html>
7. <https://qafqazinfo.az/news/detail/davos-2020-ve-azerbaycan-275376> [29.07.2020]).
8. <https://azedu.az/az/news/25241>
9. https://www.tesol.org/docs/default-source/books/14002_lesson-planning_ch-1
10. <https://www.twinkl.com/teaching-wiki/weekly-planning>
11. https://crlt.umich.edu/gsis/p2_5
12. <https://modern.az/az/news/249747>

Redaksiyaya daxil olub 05.08.2023